

CLAUS, Hugo, dichter, romanschrijver, toneel-schrijver en -regisseur, vertaler, scenarioschrijver en cineast (Brugge 5 april 1929).

Hugo Claus is een self-made man. Koos op zeer jeugdige leeftijd zijn loopbaan in de literatuur, na tijdens zijn „Lehr- und Wanderjahre” met allerhande beroepen en milieus in binnen- en buitenland kennis te hebben gemaakt.

De verhouding van Hugo Claus tot de V.B. is niet

van extrinsieke, maar van intrinsieke aard. Tot bewustzijn gekomen in de chaos van de Tweede Wereldoorlog, mentaal geschonden door de psychische ervaringen in een formalistisch rooms-katholiek onderwijsmilieu (dat steeds als een trauma doorwerkte), treedt hij het eigen leven binnen met de behoefte en intentie tabula rasa te maken met het geijkte ethische beeld van de mens en een verstarde maatschappelijke omgeving. Het emotionele onbehagen met de tijd drukt zich in lyriek en roman uit als een poging om aan een als generatieprobleem aangevoelde verminking, in wezen een individualistische ervaring, artistiek gestalte te geven. De waarheid over zich zelf en anderen verscherpt zich tot een aspect van wereldbewustzijn. Geestelijk klimaat en milieu, mens en gebeuren staan metaforisch voor een verstoord wereldbeeld. Zijn artistieke verbeelding, het instrument tot „imaginaire psychologie”, gaat niet uit van de actuele onmiddellijkheid, de rechtstreekse herkenbaarheid van stof en achtergrond; hij schrijft niet de dichterlijke imitatie van het vertrouwde Vlaanderen uit, maar de eindeloos gecompliceerde variatie en variabiliteit van de oerstof in de mens van vandaag. Claus presenteert zich als een intern moralist, niet als een extern moralisator, meer uit existentiële bezorgdheid om het grondige respect voor de autonomie van de mens dan als een poging tot autopsie van de duidelijke mens in een herkenbare omgeving. Claus getuigt door zijn werk van de emancipatie van de Vlaming en hij schrijft, door zijn expeditie in de intiemste regionen van zijn eigen menselijke natuur, een zelfstandige variant op de eeuwige behoefte tot revolte. Hij ervaart het bestaan als een bron van rebellie en zijn dramatische stem sublimeert zichzelf tot een naar binnen gewend messiaans geluid. Als Hugo Claus met opvallende voorkeur de vermoelden en de ontgoochelden als dramatische personages opneemt, dan is dit de uiting van een hard-

nekkig en eigentijds romantisme, dat in een onverwoestbaar geloof in de perfectibiliteit van de mens een tragische levenszin herontdekt heeft. Deze combinatie van kunst en leven, waarin de hoop of de wanhoop van zijn personages de levensfilosofie van Hugo Claus zelf uitdrukken, staat in de geest van de universele mens, los van het omringende, eigen land en volk, er tegelijk onlosmakelijk door geconditioneerd in opstandigheid en afwijzing, gericht op een maximale lotsbestemming en introspectie. Zo krijgt de roman *De verwondering* (1962) een achtergrondtoon van afkeer en ergernis mee, als Hugo Claus de neo-nazistische gezelligheid beschrijft bij de herdenking van een Vlaams SS-officier; tenslotte sterft deze folkloristische verdwazing in overschilligheid uit, als de gevaarlijke potentie van dit zich als nationalistisch voordoende verschijnsel nog wel geïnsinueerd, maar niet langer reëel wordt geacht.

Waar lyriek en roman nog altijd het vermoeden in zich dragen egocentrische gymnastiek te blijven, heeft het verlangen van Hugo Claus om uit dit zelfontworpen labyrint te ontkomen hem het theater doen zoeken en ontdekken als een forum van openbaar contact en potentiële gemeenschap. Na de „striptease van de ziel” (Hugo Claus in *Ballet en Theater*, 1963, 1, blz 11) tot en met *De dans van de reiger* (1962, bekroond met de Belgische driejaarlijkse staatsprijs voor toneelletterkunde 1965-'67), schuift Claus de psychocentrische problematiek terzijde en engageert hij zich meer direct in de motieven die de interne emancipatie in de weg staan en die hij als levensethische normen en conventies verwerpt, tegelijk wetend dat ze voor Vlaanderen nog steeds relevant zijn gebleven. Voorbereid in *Het Goudland* (1965) met een kille naïvistische tekijkstellerij van de burgerlijke moraal, portretteert hij in *Tijl Uilenspiegel* (1965) de figuren van Tijl, Nele, Claes, Soetkin en Katelijne (bewust de gemeenschapswaarden van mythe en geschiedenis manipulerend) als exponenten van het (vrijzinnige, beter toch: antiklerikale, ja antigodsdienstige) volk dat lijdt onder de tirannie en dat zich opmaakt voor de strijd en de vrijheid. De mens blijkt verbijsterend weerloos te zijn tegenover geweld en machtsmisbruik en tegelijk in staat tot verrukkelijke inventiviteit in de moeilijke kunst: te overleven en te getuigen van goed en kwaad.

Benadeeld en verongelijkt als Hugo Claus zich daarna acht om een reeks incidenten die de mentale ontvankelijkheid van Vlaanderen uitlokt (kandidatuur directie KNS Gent (1965), veroordeling om Masscheroen-opvoering te Knokke waarin regisseur Hugo Claus de *Drievuldigheid* uitbeelde als drie naakte mannen, met grotesk-satirische en provocatieve intentie (30 december 1967), geschil om *Tand* om tand-creatie in KNS Antwerpen met directeur Bert van Kerkhoven, negeren van *Toneelmanifest 68*), schrijft hij *Tand om tand* (1970) en het anti-Belgische *Het leven en de werken van Leopold II* (1970). *Tand om tand*, als radicale toekomstprojectie van het Uilenspiegelthema, is gebaseerd op een identificatie met de Tijl-idee, in een gefederaliseerd Vlaanderen met fascistoïde kenmerken; andermaal staat een genormde maatschappij in oppositie tot een „hulpeloos, maar gevoelig ik, dat hij tot het geïdealiseerde middelpunt maakt van zijn wereld” (Jeanne van Schaik-

Willing, in *De Groene*, 16 maart 1960): Tijn als personificatie van het onbehagen, zeker wegens Vlaanderen en de Vlaamse denkwereld, meer toch als dé mens op zoek naar zijn identiteit. Deze humanistische ethiek bepaalt het hele oeuvre van Hugo Claus; Vlaanderen is bijgevolg minder centraal thema dan fundamentele aanleiding. Het resultaat is een indrukwekkend geheel, en Hugo Claus kan niet verhinderen dat hij juist hierdoor een vooraanstaand vertegenwoordiger is van dat Vlaanderen, dat slechts zichzelf weet te blijven door voortdurend te veranderen.

WERKEN: Lyriek: *Gedichten 1948-1963* (1965); *Heer Everzwijn* (1970); *Van horen zeggen* (1970). - Proza: *De verwondering* (1962); *Omtrent Deedee* (1963); *Natuurgetrouwer* (1970). - Toneel: *Tijn Uilenspiegel* (1965); *Acht toneelstukken* (1966); *Thyestes* (1966); *Het Goudland* (1966); *Masscheroen* (1968); *Morituri* (1968); *Wrraaak!* (1968); *Vrijdag* (1969); *De Spaar.se hoer* (1969); *Tand om tand* (1970); *Het leven en de werken van Leopold II* (1970); *Oedipus* (1971).

LITERATUUR: T. Govaart, *Het geclausuleerde beest* (1962); - J. de Roey, *Hugo Claus* (1964); - C. Tindemans, *Hugo Claus' ethisch engagement*, in *Streven* (1966-'67, p. 595-603); - J. Wessinger, *Hugo Claus* (1970); - C. Tindemans, *De verbeelding aan de macht*, in *Streven* (1970-'71, p. 398-407).

CARLOS TINDEMANS